

הרב אליעזר בן-פורת

בירורים בענין הפריה חוץ גופית (IVF)

הפריה חוץ גופית, היא פעולת הפריה של ביצית (ovum) ע"י תאי זרע, הנעשית מחוץ לגופה של האשה בעלת הביצית, בתוך כלי המיוחד לכך. לאחר ההפריה חוזרת ומושלת הביצית המופרית ברחם האשה.

השאלות:

א האם נעשית האשה נדה בהוצאת הביצית, וכן בהשתלת הביצית המופרית ברחמה.

ב האם יש ליעץ לזוג להתחיל קודם בטיפול של הזרעה מלאכותית בדרך של הפריה תוך גופית (IUI), ורק אם לא יצליח טיפול זה, אזי להתיר להם להשתדל בדרך של הפריה חוץ גופית (IVF), או שמא יש ליעץ להם לבחור בדרך של הפריה חוץ גופית כבחירה ראשונה.

ג האם יש היתר לנקוט בדרך טיפול זה כאשר יש להם כבר בן ובת ומבקשים להגדיל המשפחה.

ד מהן הדרכים המותרות להשגת זרע הבעל לצורך הטיפול הנ"ל?

התשובות:

א אין איסור נידה בשאיבת הביצית

נראה דכיון שלצורך הוצאת הביצית אין נכנסים לרחם, אלא הביצית נשאבת מתוך השחלה שהיא מחוץ לרחם, אעפ"י שעלול להיות דימום קל מן הנרתיק הבא כתוצאה מהכנסת המחט השואבת דרך כותלי הנרתיק, אין זה אלא דם מכה בלבד, ודינה ככל דימום הבא מחמת פציעה בנרתיק שאינו עושה את האשה לנדה. אכן בהשתלת הביצית נכנס הרופא לתוך הרחם כמובן, אבל אין בזה משום דינא ד'אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם', דהא בקנה דק שבדקים ליכא משום פתיחת הקבר (ע' יו"ד סוף ס"י קפ"ח) וע' בפרי דעה (שפתי לוי ס"י קפ"ח ס"ק י"ב) דאם השפופרת קטנה יותר מרוחב אצבע קטנה של אדם בינוני (כט"ו מילימטר¹), ליכא ביה דין פתיחת הקבר, ושפופרת זו שמכניס הרופא להשתלת הביצית היא דקה מאד מאד (קרוב לג' מילימטר), הרבה פחות מהשיעור הנ"ל,

1. ע' בדי השלחן ס"י קצ"ד ס"ק ל"א בציונים אות נ"ה שכן מורים בעלי הוראה להקל בפחות משיעור זה.

והרופא נכנס בזהירות רבה שלא לגרום שום דימום ברחם, אשר יפריע לקליטת הביצית המופרית ברחם. נמצא, אין האשה נעשית נדה בטיפול זה, לא בהוצאת הביצית ולא בהשתלחה לאחר ההפריה.

ב] התחלה ב IUI או ב IVF ?

הא דליכא בדרך טיפול זה של הפריה חוץ גופית משום איסור הוצאת זרע לבטלה, היינו טעמא משום שעושה ע"מ לתקן, דהיינו בשביל מצות פריה ורביה, ומשום הכי לא חשיב דרך השחתה, וגם בהפריה חוץ גופית מקיים הבעל מצות פרו ורבו², ואת"ל דאינו מקיים פו"ר³, מ"מ מקיים בזה הענין ד'לשבת יצרה'⁴, ואף אם התיקון ספק, שאין הצלחת הטיפול ודאית, מ"מ כיון שעושה ע"מ לתקן לא מיקרי דרך השחתה כמש"כ המהרש"ם ז"ל⁵ לענין הזרעה מלאכותית⁶. וכיון דטעמא דמילתא דלא מיקרי השחתה, הוי משום התיקון העשוי לבוא ע"י טיפול זה, אע"ג דבמקום ספק נמי שרי, מ"מ מן הסברא נראה דאם עומדות לפנינו ב' דרכים לטיפול, ובדרך אחת (ר"ל הפריה חוץ גופית – IVF) סיכויי ההצלחה הם פי כמה וכמה יותר מן הדרך האחרת⁷ (ר"ל הזרעה מלאכותית במזרק ישירות לתוך הרחם – IUI), ודאי שעלינו לנקוט בדרך זו ולמעט בצורך של הוצאת זרע.

ולפיכך נראה שכיון שברוב המקרים של עקרות מצד האישה, סיכויי ההצלחה בהפריה חוץ גופית רבים המה יותר מאשר בהפריה ע"י הזרעה מלאכותית, יש ליעץ לנקוט בדרך זו של הפריה חוץ גופית כבחירה ראשונה⁸.

2. כיון דמתיחס הולד אחריו וחשיב כבנו, ראה הגהת הסמ"ק המובאת בב"ח יו"ד סי' קצ"ה ובט"ז שם סי' ק"ד, בית שמואל סי' א' סי' י', שו"ת התשב"ץ ח"ג סי' רס"ג, משנה למלך הל' אישות פט"ו ה"ד, בני אהובה שם פט"ו ה"ו, מנחת יצחק ח"א סי' נ'.
3. ראה חלקת מחוקק סי' א' סי' ח', שאילת יעבץ ח"ב סי' צ"ו, ברכי יוסף אה"ע סי' א' סי' י"ד.
4. ראה עמק הלכה ח"א סי' ס"ח.
5. שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רס"ח, מנחת יצחק ח"א סי' נ', יביע אומר ח"ב אה"ע סי' א', אגרות משה אה"ע ח"א סי' ע"א. כל הדין בפוסקים האחרונים הנ"ל הוא לענין הזרעה מלאכותית, וע' יביע אומר ח"א אה"ע סי' כ"א דה"ה לענין הפריה חוץ גופית.
6. המעייין בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' ק"ז יראה שיעקר טעמו לאסור הוי בגלל חוסר היעילות של הטיפול בדרך של הזרעה מלאכותית, ואמת צדקו דבריו של הגאון מוהר"ר מלכיאל ז"ל לענין דרך הטיפול בזמנו, אך בזמננו ב"ה התפתחה חכמת הרפואה בס"ד, והצלחת הטיפול בדרך של הפריה חוץ גופית גדולה היא מאוד. עוד חשש הגאון הנ"ל להחלפת זרע הבעל בזרעו של איש אחר, וגם ענין זה של נאמנות הוא דבר שעמדו כיום על תקנתו בדרכים שונות ומגוונות.
7. ר"ל, בהפריה חוץ גופית סיכויי ההצלחה הם לפחות פי שלשה יותר מאשר בהזרעה מלאכותית, הערת ידידי ר' פסח נר"ו, פרופ' לגיניקולוגיה, אוניברסיטת אטאווא, מומחה בעל שם להפריה חוץ גופית, תודתי לו על אשר הפנה אותי למאמר חשוב בנושא, ראה: Dmowski WP et. al, Fertil Steril 2002; 78:750-6
8. הערת עורך: דומני שמבחינה רפואית, הסיכויים המצטברים להריון ולידה, הם גבוהים יותר אם מנסים קודם IUI מאשר אם מתחילים ישיר ב IVF ורק אח"כ חוזרים ל IUI. ואם כנים הדברים, ברור שעדיף להתחיל בהזרעה מלאכותית לפני המעבר להפריה חוץ גופית.

ג] היתר IVF לאב עם בן ובת

יעוין בשבט הלוי (ח"ח, רנ"א) שנשאל אם יש היתר לעסוק בטיפול של הזרעה מלאכותית מבעל לאשתו, היכא שיש לו כבר בן ובת אך רוצה להגדיל את המשפחה, והשיב דאע"ג דבלא קיים עדיין מצות פו"ר יש להתיר הזרעה מלאכותית ואינו בגדר איסור השחתת זרע, כיון דלבסוף יקיים עי"ז מצות פו"ר כרוב הסוכרים כן שגם בדרך זו מקיים המצוה, וגם אם יש ספק הפעולה זאת לא תועיל, מ"מ אכתי לא יצא מגדר תיקון גם בעושה על הספק כמש"כ המהרש"ם ז"ל, מ"מ נראה להגביל הדבר רק למצות פו"ר בלבד, ונראה דזה היה דעת כל הגדולים שנשאו ונתנו בנדון זה, וע' אה"ע סי' א' ס"ח דאפילו מכירת ס"ת יש אוסרים משום 'ולערב אל תנח ידך', ואעפ"י שאפשר לחלק, מ"מ כן דע"ת נוטה, עכ"ד. מש"כ בשבט הלוי דזה היה דעת כל הגדולים שנשאו ונתנו בנדון זה, ר"ל דכל הדיון בדבריהם הוא משום דעדיין לא קיים מצות פריה ורביה, ומשום הא הוא דהתירו, משא"כ לענין זה של 'ולערב אל תנח ידך' דאינו אלא מדבריהם, לא דנו כלל. ועוד הוסיף להביא מדעת הנך רבוותא ז"ל (המובאת באה"ע סי' א' ס"ח) דס"ל דאין למכור ס"ת משום המצוה ד'ולערב אל תנח ידך', ויש להוסיף עוד דבפרי יצחק [סי' מ"א] כתב דלא נחלקו הראשונים ז"ל אלא דוקא אם אין לו אשה כלל, אבל אם יש לו אשה ובנים, אלא שהאשה אינה עוד בת בנים, ורוצה לישא אחרת בת בנים, אין מוכרים ס"ת בשביל זה לכו"ע, והוכיח כן מלשון השאלות פרשת נח שאילתא ה' ויעוי"ש.

והמעין בדברי רבותינו הפוסקים ז"ל שדנו בהיתר הטיפול של הזרעה מלאכותית מבעל לאשתו, יראה שאף אחד מהם לא כתב דחיובא איכא על הבעל לעשות כן ע"מ לקיים מצות פו"ר, אלא כל דבריהם נאמרו לענין היתרא, דהיינו זוג שא"א להם להכנות בענין אחר, אי שרי לבעל להוציא זרע ע"מ שיוזרק במזרק לרחם אשתו, אבל חיובא ודאי ליכא. וטעמא דמילתא, נראה לבאר עפ"י מה ששמעתי ממו"ר הגרא"א זצ"ל בעל משנת אליהו, דעיקר המצוה דפו"ר הוי מעשה ביאה, ואין עיקר המצוה התוצאה, דהיינו שיהיו לו בן ובת, אלא המעשה הוא המצוה, דהיינו מעשה של ביאה⁹, עכת"ד, ונמצא לפי"ז דלא נתחייב אדם לעשות

בנוסף אי אפשר להתעלם מהסיכון לאישה, סיכון הקיים בתהליך של הפריה חוץ גופית שכבר הביא למותן של נשים בודדות בישראל ב-25 השנים האחרונות. רמת הסיכון היא אמנם קטנה מאד, אך כשמדובר בציבור גדול של נזקקות לטיפול פוריות (כ 10% מכלל הנשים הנשואות), מן הראוי להמנע גם מסיכון זה כשניתן, בדיוק כמו שחז"ל גזרו להמנע גם מסיכונים רחוקים מאד של ילודים וחייבו לדחות ברית על מנת להקטין את הסיכון עוד יותר. וכמו שכתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל **במוריה** חלק ג וב**מנחת שלמה** חלק א סי' ז, בדעת הר"ח והגאונים בשבת מב, א, שסכנת נזק הופכת לסכנת נפשות במקום רבים. – הרב מרדכי הלפרין.
9. ע' **קובץ הערות** סי' ס"ט ס"ק כ"ז, **אגרות משה** אה"ע ח"ב סי' י"ח שו"ת **דברי יואל** ח"ב סי'

טצדקי שלא כדרך כל הארץ כדי לפרות ולרבות, ולפיכך ליכא חיובא לעסוק בטיפול זה של הזרעה מלאכותית (וה"ה דליכא חיובא לעסוק בטיפול של הפריה חוץ גופית), ורק לענין היתרא איירינג הכא, דכיון דאיכא הכא קיום מצות פו"ר, או לשבת יצרה, תו לא מיקרי השחתה, דאע"ג דליכא חיובא לעסוק בטיפול זה, מ"מ כיון שמתחס הולד אחריו וחשיב כבנו, איכא הכא קיום הענין דפו"ר או לשבת יצרה, ואף אם התיקון ספק, מ"מ כיון שעושה ע"מ לתקן, לא חשיב דרך השחתה.

ויעוין בערוך השלחן (אה"ע סי' א' ס"ו) שכתב: ודע דכלל גדול יש בזה, דאפילו אותם שאין עליהם חובה לקיים מצוה זו (דפריה ורביה), מ"מ כשמקיים פו"ר מצוה קעבדי, ומצוה לגבי חובה רשות קרי לה, וראיה לזה ממדרש תנחומא פ' נח שכתב דהאיש מצווה על פו"ר יותר מן האשה, אלמא דבה נמי יש מצוה, אלא שאין עליה חוב לקיים¹⁰. ומבואר דהבדל איכא בין חיוב לקיום, ואפילו בכה"ג דליכא חיובא, מ"מ כשמקיים פו"ר מצוה קעבדי, ר"ל, יש כאן קיום המצוה דפו"ר¹¹.

ולפי"ז נראה דאין הבדל לענין היתר זה מיסודו של המהרש"ם ז"ל מטעם דהוי דרך תיקון, בין היכא דיש לו בן ובת או לא, דלא ענין החיוב הוא המתיר, דהא לעולם ליכא חיובא בכה"ג, אלא ענין הקיום הוא המתיר, וא"כ אע"ג דענין זה של 'ולערב אל תנח ירך' אינו אלא מדבריהם, זה אינו אלא לענין חיובא, אבל קיום דפו"ר או לשבת יצרה שפיר מיהא איכא, ולענין השאלה שלפנינו כיון דקיום איכא, תו לא מיקרי דרך השחתה¹².

ק"ז ס"ק ו', דלא כמנח"ח מצוה א', וכ"כ הגרא"ז זצ"ל בהגהותיו למנח"ח שם דמצוה לא שייך אלא על מעשה, ראה מוריה טבת תשנ"ב, גליין ר"ז-ר"ח. מו"ר זצ"ל נסתייע לדבריו ממש"כ הרמב"ם ז"ל בסהמ"צ בתחילת השרש התשיעי, שכל מצוות ואזהרות התורה הם בד' דברים, מעשים, דיבורים, דעות ומדות, הרי שגדר מצוה הוא לעולם מעשה מסוים המצווה עלינו, ולא תוצאת אותו המעשה.

[וכן כתבתי במאמרי קיום מצות פו"ר לאחר המות, בית הלל, ט, טבת תשס"ב, עמ' נד-ס, לעיל עמ' 153-166. אמנם בב"ק נו, ב, תוד"ה בההיא, איתא שמי שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומוזוזה בפתחו, מוגדר כעוסק במצוה, ורק מחמת "שיכול לקיים שניהם" אין לו פטור של עוסק במצוה. אך ברור שיש הבדל בין שהייה במצב של לבישה שנחשב "קום ועשה" לגבי איסורי מלקות (מכות כא, ב; ברכות יט, ב) לבין מצב של קיום צאצאים. ויש להאריך ואכ"מ.]

10. וציון ערוך השלחן שם לדברי הר"ן רפ"ב דקידושין שכתב דאע"ג דאשה אינה מצווה בפו"ר, מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו, וע' שם בהגהות ח"י אנשי שם שהעיר על הר"ן, ולביאור ערוך השלחן אתי שפיר. וע"ע שו"ת חשב האפור ח"ב סי' כ"ג בביאור דברי הר"ן.

11. וע"ע יבמות ק"ב ע"ב ורש"י שם ד"ה תקיני ליה רבנן נישואין, שכתב דה"ט דתקינן רבנן נישואין לאחר, כדי שלא יבטל, ופירש הלבוש באה"ע סי' מ"ד דהיינו שלא יבטל מפריה ורביה. ומבואר דאף שאין החרש מצווה על פו"ר, שקדו רבנן על תקנתו ותיקנו לו נישואין כדי שיקיים המצוה.

12. ומהא דהגדולים שנשאו ונתנו בנדון זה לא דנו בדבר זה, פשיטא דאין להביא ראיה לאיסורא ממה שלא דנו, וגם מהא דאין מוכרים ס"ת לדבר זה, אין להביא ראיה, דהתם ה"ט כיון דאינו

דן הדרכים לקבלת זרע הבעל

בענין הדרכים להשגת הזרע לצורך הטיפול בהפריה חוץ גופית, ע' בשו"ת זקן אהרן (ח"א סי' ס"ז) דמסיק דעדיף יותר שיהא דש מבפנים וזורה מבחוץ ממה שישמש ע"י כיס, כלומר, לדינא יש להחיר באופן שישמש עם אשתו ולהיות דש מבפנים וזורה בחוץ לתוך כלי שיהא אצלו מן המוכן¹³, ובאם אי אפשר בדרך זו, ישמש ע"י כיס, וע"ע באגרות משה (אה"ע ח"א סי' ע' וח"ב סי' ט"ז וח"ג סי' י"ד) ומנחת יצחק (ח"ג סי' ק"ח) שהציעו ב' דרכים אלו להשגת הזרע מן הבעל לצורך קיום פו"ר. אכן ב' דרכים אלו, אעפ"י שאין לפקפק בהיתרם, שכבר הורו כן זקני ההוראה ז"ל, מ"מ הדרך של דש מבפנים וזורה מבחוץ קושי יש בה מן הבחינה המעשית, שפעמים רבות אינו מספיק לשפוך לתוך הכלי, ובין כה וכה נשפך הזרע כולו או רובו לבטלה, ובזוג חשוך בניסן הנתון תחת סבל נפשי מעיק וצפיה כואבת להשגת הזרע לצורך הטיפול, מצוי מאוד הכשלון בדרך זו. והדרך הב' ע"י כיס, יעוין באג"מ הנ"ל שלאמתו של דבר הוא נשען בהיתר זה על דברי האחיעזר (ח"ג סי' כ"ד אות ד') אעפ"י שהוא עצמו לא ס"ל הכי, ולפיכך יש מן המורים שהורו לעשות חורים בכיס ובכה"ג הוא דשרי, אך דא עקא שבאופן זה איכא אבדן רב של תאי זרע, ואפשר שהם הטובים והמובחרים, ומוקטנת בכך במדה ניכרת אפשרות ההצלחה של הטיפול¹⁴.

ונראה להציע עוד דרך פשוטה ויעילה, והוא שישמש הבעל עם אשתו דרך אברים באותו מקום, אך לא בהעראה בפנים ממש, ואז בנקל יוכל לקלוט את הזרע בתוך הכלי המוכן לו. ויסוד ההיתר, דהא הרמ"א ז"ל באה"ע סי' כ"ה ס"ב הביא ב' התירושים שבתוס' יבמות (ל"ד ע"ב ד"ה לא), דהיינו תירוץ א' דרשאי לבוא על אשתו בין כדרכה בין שלא כדרכה, או דרך אברים, ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה, ותירוץ ב' דמותר לבוא עליה שלא כדרכה אפילו אם מוציא זרע, אם עושה כן באקראי ואינו רגיל בכך, ואין כונתו להשחית הזרע, אלא שמתאוה לבוא על אשתו בדרך זו, ורבינו ירוחם (נתיב כ"ג ח"א) והאגודה כתבו דכן עיקר כתירוץ השני, והכא שכונתו במעשה זה לקיום המין, דהיינו לתיקון ד'לשבת יצרה', ודאי שרי.

ואפילו אם תמצוי לומר דהיתר זה דתירוץ ב' דתוס' הנ"ל אינו אלא היכא דבא עליה שלא כדרכה, דאיכא עלה שם ביאה מיהא לענין חיובא (ע' רמב"ם הל' איסור"ב פ"א ה"י), משא"כ בדרך אברים בעלמא, כל דליכא הכנסת

אלא חיוב מדברי קבלה, ולא מדאורייתא, אין מוכרים בשביל זה ס"ת, אבל הכא כיון דאיכא קיום לשבת יצרה, יש כאן תיקון ולפיכך שרי.

13. וע"ע אבני נזר אה"ע סי' פ"ג בטעמא דהאי היתרא.

14. הערת ידידי ר' פסח הנ"ל הערה 7 לעיל.

עטרה באותו מקום ליכא עלה שם ביאה¹⁵, מ"מ כיון שמותרת היא ביאה זו דרך אברים אף לתירוץ הראשון שבתוס' הנ"ל כל שאינו מוציא זרע לבטלה, א"כ הכא דהוצאת הזרע אינה לבטלה, כי אם לצורך תיקון, נראה דשרי¹⁶.

והגאון רבינו משה ז"ל באגרותיו¹⁷ כתב דאף דשרינן איסורא דהשחתת זרע במקום צורך פו"ר, ומשום דחשיב תיקון ולא מיקרי השחתתה, היינו דוקא לענין איסור השחתת זרע, אבל במשמוש ביד אסור אפילו לצורך פו"ר, דבכה"ג אין האיסור רק משום השחתת זרע, אלא יש כאן איסור נוסף בפ"ע, דחשיב ניאוף ביד כמבואר בגמ' נדה (י"ג ע"ב): תנא דבי ר' ישמעאל, 'לא תנאף', לא תהא כך ניאוף בין ביד בין ברגל, וסברת מהרש"ם ז"ל להתיר משום דלצורך פו"ר חשיב תיקון וממילא לא מיקרי השחתתה, לא מהניא אלא לענין גדר ההשחתת שבהוצאת זרע, אבל המעשה דמשמוש ביד שנאסר מתורת ניאוף, לא מהניא ליה היתרא דצורך פו"ר, ונסתייע האג"מ מלשון הגמ' יבמות (ע"ו ע"א) לענין ניקב בעטרה עצמה ונסתם, דכל שאילו נקרי ונקרע פסול ואי לאו כשר, ואמרינן עלה, שלח ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף, ילמדנו רבינו היכי עבדינן, א"ל מייתנין נהמא חמימא דשערי ומנחנין ליה אבי פוקרי ומקרי וחזינן ליה וכו', ומבואר מקושית הגמ' 'היכי עבדינן' (וכן מן האופנים שנקטו בגמ' שם להיתרא) דע"י משמוש בידים באבר ודאי אסור, ומשום דאיכא איסורא ד'לא תנאף', ואיסור זה לא הותר אף במקום צורך פו"ר, עכת"ד.

ומגדולי המורים יש מי שהורה להיתר בזה עפ"י דברי הים של שלמה יבמות (פ"ח סי' ט"ו) שכתב: שלח רבא בריה דרבה לרב יוסף ילמדנו רבינו היכא עבדינן דמייתי ליה לידי בדיקה למבדקיה לכתחילה, פשיטא שהוא אסור לו להוציא ש"ז ביד שחייב מיתה כדאיתא בפ' כל היד (נדה י"ג ע"ב), א"ל מייתנין לחם של שעורים שהוא בחמימותו ומניחים ליה סמוך לביצים אנקב בית הרעי שממנו יתחמם והוא יראה קרי, או בכל הדומה לו וכו', ופירש אותו גדול ז"ל דלא אסר היש"ש ביד אלא בתורת איסור לכתחילה, ונראה דודאי לא לכך נתכוון מהרש"ל ז"ל באמרו 'לכתחילה', אלא ר"ל אם נתחמם מאיזו סיבה שהיא וכבר הוציא זרע, הרי בדיעבד בדקנין ליה בהכי לראות אם אכן נסתם הנקב, אבל שאלת הגמ' הוי היאך שרי למעבד הכי לכתחילה, דהיינו להוציא ש"ז ביד, דהא חיוב מיתה ביד"ש הוא, ואין לשון

15. ע' תשובתו הנודעת של ה**נודע ביהודה** אה"ע תנינא סי' כ"ג.

16. ויש לציין עוד בזה מש"כ הפוסקים ז"ל לענין מי שלפעמים כאשר עסוק לשמש עם אשתו, בא לידי שפיכה מוקדמת של הזרע לפני הכנסת עטרה, דאין בזה משום איסור השחתת זרע אם משמש כדרכו, ע' שו"ת **חשב האפור** ח"א סי' ס' וציין שם לשו"ת **אמרי אש** יו"ד סי' ס"ט, וכ"מ בשו"ת **פרי השדה** ח"א סי' ע"ז ושו"ת **מהר"י אסד** יו"ד סי' רל"ח, והכא דכוננו לקיים 'לשבת יצרה' ודאי יש להתיר.

17. **אגרות משה** אה"ע ח"א סי' ע', ח"ב סי' ט"ז וח"ג סי' י"ד.

לכתחילה' האמור כאן מתפרש כהוראה של 'חומרא לכתחילה', אלא פירושו שאין לעשות כן בתחילה משום דאסור להוציא במעשה בידים כנ"ל, ולכך מהדרינן אחר גווני דתחבולה וגרמא דלית בהו משום מעשה בידים, תדע שכן היא כונת מהרש"ל ז"ל, שכך כתב שם בפתיחתו לסי' ט"ו, וזה לשונו: דין דעבדינן ליה בלחם שעורים חם שיתחמם ויראה קרי, או בהעברת בגדי צבעונים כשאינ מכיר האשה, אבל ביד אסור להוציא ש"ז, עכ"ד, הרי דבריו ז"ל ברור מללו דביד אסור, ושפיר קאמר הגאון רבינו משה ז"ל, דבדברי היש"ש מבואר להדיא כדבריו ז"ל¹⁸.

מקור: אסיא עט-פ, עמ' 107-112 (2007)

18. וע' **אחיעזר** ח"ג סי' כ"ד אות ד' בשם שו"ת **שאלת יעבץ** ח"א סי' מ"ג דכל שעושה לצורך מצוה מותר להוציא זרע לבטלה בידים להשחיתו על הארץ. אכן ביש"ש הנ"ל מבואר דלא התירו בבדיקת כרות שפכה אלא בדרך גרמא, אבל לא בידים, וב**אחיעזר** שם בעצמו עמד על דבר זה וכתב: אולי התם ביבמות שרי דוקא ע"י גרמא כמש"כ היש"ש שם, עכ"ד, והמעייין בדברי **שאלת יעבץ** יראה דמעולם לא התיר הגאון רבינו יעקב עמדין ז"ל מעשה בידים של הוצאת זרע בשום אופן וגוונא כלל, וכל דבריו נאמרו רק על יסוד הגמ' יבמות הנ"ל, וזה לשונו: להשחית זרע שנקלט במעי אשה, אעפ"י שעדיין לא נתעברה ממנו, ודאי אסור שלא לצורך, ואיברא לצורך אף להוציא זרע לבטלה להשחיתו על הארץ שרי, כדאשכחן לענין בדיקת הניקב בגובתא דש"ז דמותבינן ליה אבי פוקרי, ש"מ דאיסור חמור זה הותר מכללו אצל צורך מצוה, עכ"ד, ויל"ע טובא בסיום דברי האחיעזר שם, שכתב: כללו של דבר שיש לסמוך על דברי שו"ת יעבץ שכתב דהיכא דאי אפשר בגרמא לעשות גם בידים, עכ"ד, ולמבואר, הגאון רבינו יעקב עמדין ז"ל מעולם לא התיר בתשובתו הנ"ל לעשות גם בידים, רצע"ג.

[וראה **בנשמט אברהם** על חלק אבן העזר סי' כג; **אנציקלופדיה הלכתית-רפואית** ערך "זרע"; הקפאת זרע – הרב משה ביתן והעורך – **אסיא** נז-נח (תשנ"ז) 216-221; ומש"כ **באסיא** עז-עח (תשס"ו) על הזרעה לאחר המות – איסור והיתר, 113-123, לעיל עמ' 119-129. -- העורך.]